

דו"ח לשנת

2011

**עובדים, מעסיקים
ועוגת ההכנסה
הלאומית**

1 . 5 . 2 0 1 2

AdvaCenter مرکز أدفا
מרכז אדוה
 מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

ת.ד. 36529, תל אביב 61364
 טלפון: 03-5608871
 פקס: 03-5602205
www.adva.org
advainfo@bezeqint.net

הוועד המנהל

פרופ' יוסי דהאן, יו"ר
 גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית
 פרופ' איסמעיל אבוסעד
 ד"ר ניצה ברקוביץ
 פרופ' יוסי יונה
 פרופ' אורן יפתחאל
 פרופ' יוברט לויון
 פרופ' ריקי סויה
 ד"ר יצחק ספורטא
 פרופ' דני פילק
 פרופ' רחל קלוש
 פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת

עו"ד עובדיה גולסטני
 עו"ד דורי ספיבק

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי
 מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי
 רכות מחקר: אתי קונור-אטיאס
 כלכלן: עדי סופר
 חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו
 חוקרת ורכות-עמיתה, פורום נשים לתקציב הוגן: יעל חסון
 רכות מדיניות וממשל, פורום נשים לתקציב הוגן: ולריה סייגלשיפר
 מנהל הדרכה: ירון דישון
 מנהלת משרד, אחראית קשרי עיתונות: מירה אופנהיים

דו"ח לשנת

2011

**עובדים, מעסיקים
ועוגת ההכנסה
הלאומית**

פרק א': חלוקת עוגת ההכנסה הלאומית בין עובדים ומעסיקים 6

פרק ב': שכר גבוה, שכר נמוך 14

פרק ג': תעסוקה ואבטלה 24

עיקרי הדברים

2011 היתה שנה טובה יחסית למשק הישראלי, שצמח והתרחב, אמנם בשיעור נמוך מזה של 2010, אך עדיין גבוה מזה של ארצות הברית וארצות האיחוד האירופי. מבחינת העובדים, שתי הבשורות החיוביות ביותר היו, ראשית, הירידה המתמשכת באבטלה, מ-6.6% ב-2010 ל-5.6% ב-2011 ולצפי של 5.8% ב-2012,¹ ושנית, יצירתן של כ-80 אלף משרות חדשות (בהשוואה לכ-100 אלף ב-2010), שרובן משרות מלאות.

עם זאת, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית נותר כשהיה שנה קודם: 63%. שיעור זה נמוך משמעותית מזה שנרשם בתחילת העשור הקודם – 69% ב-2001 ו-67% ב-2002. חלקם של המעסיקים ("העורך התפעולי") נותר גם הוא ללא שינוי – 13% – אך הוא דווקא היה גבוה מהשיעורים שנרשמו בתחילת העשור הקודם – 9% ב-2001 ו-8% ב-2002. גם כאשר מדובר באחוזים בודדים, הסכומים הם משמעותיים: ב-2011, לדוגמא, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 735 מיליארד ש"ח. אחד מזה היה 7.35 מיליארד ש"ח. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של 2011 על 69%, כפי שהיה בשנת 2001, ולא על 63%, כפי שהיה בפועל, היו העובדים מקבלים ב-2011, כקבוצה, 44.1 מיליארד ש"ח נוספים. אם נחלק את הסכום הזה במספר המועסקים – ב-2011, כ-3.204 מיליון, נמצא, כי ב-2011 עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, תוספת של 13,764 ש"ח, או כ-1,147 ש"ח לחודש.

יתרה מזאת, התחלקות השכר בקרב השכירים היתה בלתי שוויונית יותר מבעבר: המאון העליון של השכירים, שהוא בהגדרה 1% מכלל השכירים, קיבל ב-2010, לפי נתוני הלמ"ס, 6.8% מכלל הכנסות השכירים – השיעור הגבוה ביותר בעשור האחרון.

אם נוסיף לכך את העצמאים, נמצא כי אי השוויון גבוה אף יותר: לפי

1 אך יש לציין כי ב-2012 הודיעה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן הלמ"ס) על שינוי בשיטת המדידה. ר' פרק ג' להלן.

מינהל הכנסות המדינה, חלקו של המאון העליון של כלל המועסקים (שכירים ועצמאים) עמד ב-2010 על 14.1% – גידול של 57% מאז 1990 ושל 34% בחמש השנים האחרונות.

מקבלי שכר נמוך (2/3 מהשכר החציוני), שהיוו ב-2010 25.6% מכלל השכירים, קיבלו, ביחד, 7.7% מעוגת ההכנסה של השכירים. בסיכומו של דבר, העשור האחרון היה טוב למעסיקים, פחות טוב לעובדים: בין 2001 ל-2011 גדלה ההכנסה הלאומית ב-35%, אך בעוד שחלקם של העובדים גדל ב-23%, חלקם של המעסיקים גדל ב-85%.

ב-2011, המנכ"לים של 25 החברות הגדולות ביותר שמניותיהן נסחרות בבורסה התל אביבית ("תל אביב 25") תוגמלו, בממוצע, בסכום שנתי כולל של 9.84 מיליון ש"ח. שכרם החודשי של המנכ"לים היה גבוה פי 94 מהשכר הממוצע במשק בשנת 2011 (8,730 ש"ח, עובדים ישראליים בלבד) ופי 200 משכר המינימום באותה שנה (4,100 ש"ח).

התמונה המצטיירת מהנתונים הנ"ל מעידה, מצד אחד, על ריכוז של הון והכנסות בידי מיעוט ובראשו בעלי התאגידים העסקיים הגדולים ומנהליהם, ומתחתם שכבה של עובדים המתוגמלים היטב, יחסית, בשניים-שלושה מכלל ענפי המשק. מצד שני היא מעידה על היחלשות של כוח המיקוח של רוב העובדים והעובדות בישראל. התוצאה: שוק העבודה בישראל אינו מצליח לפרנס בכבוד חלק גדול מן המועסקים בו. הרווחים המצטברים היום בידי מיעוט עלולים להתברר כהפסד עתידי של החברה כולה, שכן עובדים ועובדות המתקשים לקיים רמת חיים נאותה ולהנחיל לעצמם ולילדיהם הכשרה והשכלה נאותים יתקשו להוות תשתית איתנה לפיתוח כלכלי ארוך טווח.

עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית: דו"ח לשנת 2011 מציג תמונת מצב של התעסוקה, האבטלה, השכר וחלוקת ההכנסה הלאומית בין העובדים למעסיקים. הדו"ח מתפרסם ערב האחד במאי – מועד ראוי לבחון בו, אחת לשנה, את מצבם של העובדים והעובדות בישראל בכל הנוגע לתעסוקה, לשכר ולחלקם בעוגת הלאומית.

חלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים

ההכנסה הלאומית

ההכנסה הלאומית מוגדרת על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן ה"למ"ס) כך:

התוצר המקומי הגולמי, פחות ההכנסה (תמורה לעבודה והכנסה מרכוש) ששולמה לעובדים ולבעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, בתוספת ההכנסות ששולמו לעובדים ולבעלי עסקים ישראלים בחו"ל.

ובמילים אחרות, ההכנסה הלאומית מוגדרת כסכום הכולל של ההכנסות של ישראלים, עובדים ומעסיקים, בין אם פעלו בישראל ובין אם פעלו בחו"ל. ההכנסות של עובדים ובעלי עסקים זרים הפועלים בישראל נחשבות חלק מן ההכנסה הלאומית של הארצות מהן באו.

ה"למ"ס מעדכנת באופן שוטף את נתוני ההכנסה הלאומית, שהם חלק מכלל החשבונות הלאומיים. לרוב, אין שינוי במגמות הכלליות, אך נתונים פרטניים שפורסמו השנה עשויים להיות שונים מאלה שפורסמו אשתקד.

ההכנסה הלאומית מורכבת מחלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים ומסים על ייצור מקומי.

חלקם של המעסיקים

חלקם של המעסיקים קרוי בלמ"ס "העודף התפעולי". הוא מחושב על ידי הפחתה מן התוצר המקומי של שני סכומים: (1) חלקם של העובדים ו-(2) המסים על הייצור המקומי. "העודף התפעולי" הוא ברובו של המגזר העסקי.

"העודף התפעולי" המוצג בלוחות שלהלן אינו כולל הכנסות מדירור; זאת, כדי להדגיש את התמורה שמקבלים המעסיקים מפעילות כלכלית יצרנית. יש לציין כי "העודף התפעולי" המתקבל מוטה כלפי מטה: ראשית, משום שהוא אינו כולל מענקי הון, המהווים כ-2% מהתוצר העסקי; שנית, משום שבחברות פרטיות קטנות רושמים הבעלים חלק מהכנסותיהם כ"הכנסות משכר", ובכך הם מגדילים את חלקם של העובדים בעוגה הלאומית, במקום את חלקם של המעסיקים.

חלקם של העובדים

חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית מורכב משניים: תמורה לשכירים (נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים הבחנה בין שכירים ישראלים לעובדים בישראל ובין אלה העובדים בחו"ל) ותמורה ללא שכירים (עצמאים).

באשר לשכירים מחו"ל, ההכנסות שלהם מנוכות מחלקם של העובדים בהכנסה הלאומית. אנו החלטנו להציג את הנתון בכל זאת, כדי להראות את חלקם בעוגה: העובדים מחו"ל, "עובדים זרים" ופולסטינים, מהווים חלק נכבד מכוח העבודה הישראלי – לפי חישובים שונים, בין 8% ל-10%; אך כפי שניתן לראות, חלקם בעוגת ההכנסה הלאומית הוא קטן.

התמורה לשכירים כוללת את התשלומים הישירים (שכר ומשכורת) וכן את ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים עבור העובדים לקרנות ולקופות כגון: קופות פנסיה ותגמולים, ביטוח לאומי וכיו"ב. התמורה ללא שכירים (עצמאים) היא סכום שהלמ"ס גוזרת מתוך סכומים אחרים: מספר שעות העבודה של הלא-שכירים כפול השכר הממוצע לשעה בענף בו הם מועסקים במגזר העסקי.

ב-2011, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה נותר כשהיה ב-2010 – עדיין נמוך משמעותית משהיה בתחילת העשור הקודם

ב-2011, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית נותר ללא שינוי – 63%. מאז 2005 נע חלקם של העובדים בין 63% ל-64%, למעט ב-2008, אז עלה ל-66%. חלקם של העובדים נמוך באופן משמעותי משהיה בתחילת העשור הקודם: 69%. חלקם של המעסיקים ("העורך התפעולי") נותר ללא שינוי – 13%. במבט על פני כל העשור האחרון, מתברר כי הוא היה טוב למעסיקים יותר מאשר לעובדים.² אמנם, במהלך המשבר שפתח את העשור הקודם (פקיעת בועת ההיי טק והאינתיפאדה השנייה), חלקם בהכנסה הלאומית ירד מ-12% ב-2000 ל-8% ב-2002. אלא שבשנים 2003–2004 חזר חלקם של המעסיקים כמעט לרמתו הקודמת; יתרה מזאת, מכאן ואילך הוא המשיך לגדול וב-2009 הוא עמד על 14% – גבוה יותר מאשר ב-2000. בשנים 2010 ו-2011 הוא ירד מעט ועמד על 13%.

עבור העובדים, העשור הנוכחי היה פחות טוב: ב-2001 עמד חלקם על 69%, בעוד שלמן שנת 2005 הוא עומד על 64%–63%, למעט, כאמור, 2008 – השנה בה פרץ המשבר הפיננסי העולמי.

גם כאשר מדובר בתנודות של אחוזים בודדים, הסכומים בפועל הם משמעותיים: ב-2011, לדוגמא, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 735 מיליארד ש"ח. אחוז אחד מזה היה 7.35 מיליארד ש"ח. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של 2011 על 69%, כפי שהיה בשנת 2001 (ולא על 63%, כפי שהיה בפועל), היו העובדים מקבלים ב-2011, כקבוצה, 44.1 מיליארד ש"ח נוספים. לצורך המחשה: אם נחלק את הסכום הזה בהיקף הכולל של כוח העבודה בישראל – ב-2011, כ-3.204 מיליון (לא כולל עובדים לא ישראלים, שכאמור מייצרים הכנסה לאומית של ארצותיהם השונות) – נמצא, כי באותה שנה עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, תוספת של 13,764 ש"ח, או כ-1,147 ש"ח לחודש.³

דרך נוספת להמחיש את העובדה שהעשור האחרון היה טוב למעסיקים ופחות טוב לעובדים היא, להשוות בין שיעור הגידול בהכנסה הלאומית ובין שיעור הגידול בחלקם של המעסיקים ובחלקם של העובדים: בין 2001 ל-2011 גדלה ההכנסה הלאומית ב-35% (מ-544,852 מיליון ש"ח ל-735,130 מיליון ש"ח, במחירי 2011), אך בעוד שחלקם של העובדים גדל ב-23%, חלקם של המעסיקים גדל ב-85%.

2 בנק ישראל מציין בהקשר זה כי הפחתות המסים של העשור האחרון הגדילו את רווחי המעסיקים, במקום את הכנסות העובדים. ד"ר שנת 2011: 208.

3 כמובן שסכום זה, לו אכן היה מתווסף להכנסותיו של ציבור העובדים הישראלי, היה מתחלק ביניהם באופן בלתי שוויוני, שהרי חלקם בעלי הכנסות גבוהות וגבוהות מאוד וחלקם בעלי הכנסות בינוניות והכנסות נמוכות.

על הירידה בחלקם של העובדים והעובדות בעוגת ההכנסה הלאומית

הירידה בחלקם של העובדים הינה תהליך המתמשך בישראל מזה כשני עשורים. זאת, לאחר שקודם לכן, בין 1975 ל-1990, נהנו העובדים בדרך כלל מגידול בחלקם בהכנסה הלאומית.⁴

מגמה זו משותפת לארצות אחרות. עם זאת חשוב לציין כי אין מדובר בתהליך גלובלי אחיד, "טבעי" ובלתי נמנע: בכמה ארצות ובהן בלגיה, שוודיה ופינלנד נרשמו במהלך העשורים הללו דווקא עליות בחלקם של העובדים.⁵

יתרה מזאת, נתונים שמפרסם ארגון העבודה הבינלאומי (ILO) מעלים כי כי בין אמצעיתו של העשור הקודם (השנים 2004-2007) לבין סופו (השנים 2008-2009), רשמו רוב ארצות אירופה המערבית דווקא גידול בחלקם של העובדים. ארגון העבודה הבינלאומי מייחס זאת, בין השאר, למשבר הפיננסי שבו, כמו במשברים כלכליים אחרים, הראשונים לספוג הפסדים היו דווקא המעסיקים.⁶

התמונה המצטיירת מהנתונים הנ"ל אינה מבשרת טובות למשק ולחברה בישראל. היא מעידה על היחלשות מתמשכת של כוח המיקוח של העובדים והעובדות בישראל. הרווח שגורפים המעסיקים כיום עלול להתברר כהפסד עתידי של המשק ושל החברה הישראלית, שכן עובדים ועובדות המתקשים לקיים רמת חיים נאותה ולהנהיל לעצמם ולילדיהם הכשרה והשכלה נאותים, יתקשו להוות תשתית איתנה לפיתוח כלכלי ארוך טווח.

4 בנק ישראל, דו"ח שנתי 2007: 43.

5 טלי קריסטל, "חלק העבודה בהכנסה הלאומית בשנים 1955-2005", מכון ון ליה, הכנס השנתי השלישי של התכנית לכלכלה וחברה, דצמבר 2007.

6 ILO, Global Wage Report 2010/11, p.23.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2011-2001 • במחירי שוק, במיליוני ש"ח • במחירי 2011

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
735,130	714,233	688,471	677,534	684,829	645,721	604,627	562,974	530,095	530,570	544,852	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
461,789	452,412	433,185	444,042	435,984	411,636	383,099	364,668	352,402	357,867	374,064	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
426,799	415,989	397,592	407,721	399,504	374,234	350,354	335,409	324,214	331,841	346,662	תמורה מקומית לשכירים
48,024	48,641	47,181	48,267	47,077	46,984	42,398	39,531	40,792	40,846	42,519	תמורה מקומית לעצמאים
13,034	12,218	11,588	11,946	10,597	9,582	9,653	10,271	12,603	14,819	15,117	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
93,993	93,106	96,021	76,133	78,523	81,687	71,051	66,154	55,058	42,146	50,819	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
133,808	129,799	120,837	120,329	121,913	111,014	112,899	108,337	101,460	101,950	97,194	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 22.3.2012.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2011-2001 • במחירי שוק, באחוזים

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
63	63	63	66	64	64	63	65	66	67	69	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
58	58	58	60	58	58	58	60	61	63	64	תמורה מקומית לשכירים
7	7	7	7	7	7	7	7	8	8	8	תמורה מקומית לעצמאים
2	2	2	2	2	1	2	2	2	3	3	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
13	13	14	11	11	13	12	12	10	8	9	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
18	18	18	18	18	17	19	19	19	19	18	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערות: א. הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל.
ב. בחלק מן העמודות הסכומים מסתכמים ליותר או פחות מ-100 בגלל עיגול הסכומים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 22.3.2012.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי

במגזר העסקי, שבו בעיקר מיוצר "העודף התפעולי", חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה גדול יותר מאשר בעוגת ההכנסה של כלל המשק (אותה ראינו בעמוד הקודם): בהתאם לכך, חלקם של העובדים קטן יותר. חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה של המגזר העסקי, שעמד בתחילת העשור על 62%-63%, ירד בהדרגה והגיע ב-2011 ל-57%. חלקם של המעסיקים, שעמד בתחילת העשור על כחמישית מעוגת ההכנסה של המגזר העסקי, גדל במהלך העשור והגיע לרבע.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי

2011-2001 • באחוזים מתוך התמ"ג העסקי, במחירי שוק

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	תמ"ג עסקי במחירי שוק
57	58	57	60	59	59	57	57	59	62	63	1. חלקם של העובדים
49	50	49	52	51	50	49	49	50	52	53	תמורה לשכירים
8	8	8	8	8	9	8	8	9	9	9	תמורה לעצמאים
25	24	25	22	23	25	24	24	23	20	20	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
19	19	18	18	18	17	19	19	19	19	18	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: בחלק מן העמודות הסכומים מסתכמים ליותר מ-100% בגלל עיגול של המספרים.
מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 22.3.2012.

הייצור זהה, התמורה פחתה

ב-2011 נרשמה ירידה ביחס שבין התוצר של העובדים לשעת עבודה לבין התמורה שמקבלים העובדים עבור שעת עבודה, הן בכלל המשק והן במגזר העסקי. בכלל המשק, התוצר לשעת עבודה נותר כמעט ללא שינוי, אך התמורה לשעת עבודה ירדה. כתוצאה מכך, התמורה לעבודה ליחידת תוצר ירדה לרמה הנמוכה ביותר בעשור האחרון. מדובר בתהליך מתמשך בעשור האחרון, כאשר התמורה לעבודה ליחידת תוצר ירדה ב-8.2% בכלל המשק וב-7.5% במגזר העסקי. נתונים אלה מחזקים את שכבר נאמר, כי העשור האחרון היה טוב למעסיקים בישראל, אך טוב פחות לעובדים.

התמורה לשעת עבודה

מתקבלת על ידי חלוקת סך התמורה לעבודה (סך ההוצאה לשכר ומשכורת וכן ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים) בסך הכולל של שעות העבודה במשק (שכירים בלבד) במהלך שנה.

התוצר לשעת עבודה

מתקבל על ידי חלוקת התוצר הכולל במספר הכולל של שעות עבודה של מועסקים (שכירים ועצמאים), והוא משקף את מידת הפריון במשק.

התמורה לעבודה ליחידת תוצר

מתקבלת על ידי חלוקת התמורה לשעת עבודה בתוצר לשעת עבודה.

תמורה לשעת עבודה, תוצר לשעת עבודה ותמורה לעבודה ליחידת תוצר

2011-2001 • מדד 2001 = 100

הסקטור העסקי			כלל המשק			שנה
תמורה לעבודה ליחידת תוצר	תוצר לשעת עבודה	תמורה לשעת עבודה	תמורה לעבודה ליחידת תוצר	תוצר לשעת עבודה	תמורה לשעת עבודה	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	2001
99.9	94.4	94.3	98.6	96.1	94.8	2002
95.9	96.7	92.8	96.5	96.6	93.2	2003
92.7	101.8	94.4	94.1	101.3	95.3	2004
92.7	105.0	97.3	93.9	102.9	96.6	2005
94.1	109.1	102.6	95.1	106.3	101.0	2006
95.7	108.5	103.8	95.8	105.6	101.2	2007
97.3	104.6	101.8	96.9	102.2	99.0	2008
92.2	106.5	98.2	92.0	104.2	95.9	2009
94.7	105.9	100.2	93.7	104.0	97.4	2010
92.5	105.9	98.0	91.8	103.9	95.4	2011

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 22.3.2012.

בכל הענפים, הרוכז מקבל שכר נמוך

כאשר הלמ"ס מפרסמת, אחת לחודש, את השכר הממוצע במשק, התקשורת אוהבת להתמקד במספר ענפים ובראשם ענף החשמל, שבהם השכר הממוצע הוא גבוה. אלא שהנתון הממוצע עבור כל אחד מענפי המשק מסתיר בדרך כלל שתי עובדות: א. החלוקה הפנימית בתוך כל ענף היא מאוד לא שוויונית; ב. בכל הענפים, ללא יוצא מן הכלל, חלק גדול מהעובדים והעובדות משתכר שכר נמוך. גם בענפים שבהם השכר הממוצע הוא גבוה, רק מיעוט קטן מקבל שכר גבוה: אלא ששכרו של מיעוט זה כה גבוה עד שהוא מעלה את השכר הממוצע בענף, גם כשהרוכז מקבל שכר נמוך.

נוכל לעמוד על כך בעזרת נתוני המוסד לביטוח לאומי על התפלגות השכר בענפים השונים יחסית לשכר הממוצע במשק. השנה האחרונה עבורה פירסם המוסד לביטוח לאומי נתונים שכאלה היא 2009.

בממוצע, כ-40% מכלל השכירים קיבלו ב-2009 שכר בגובה של לא יותר ממחצית השכר הממוצע, דהיינו 4,281 ש"ח (הממוצע עמד באותה שנה על 8,562 ש"ח). בענף שירותי אירוח ואוכל, שבו השכר הוא מהנמוכים במשק, שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע עמד על 50%, לערך.

גם בענף הבנקאות והשירותים העסקיים, שבו השכר הממוצע גבוה, כ-40% מהמועסקים השתכרו לא יותר ממחצית השכר הממוצע.

ב-2009, שיעור המשתכרים יותר מהשכר הממוצע עמד על 27%. השיעור היה גבוה יותר בענפי התעשייה, התחבורה, הבנקאות, השירותים העסקיים והשירותים הציבוריים; לעומת זאת, בענפי המסחר, שירותי אירוח ואוכל ושירותים אחרים (שירותים אישיים וחברתיים, שירותים למשק הבית על ידי פרטים, ארגונים וגופים חוץ מדינתיים) – הוא עמד על 16% בממוצע.

השיעור הממוצע של המשתכרים שכר גבוה במיוחד – שלוש פעמים השכר הממוצע ויותר, דהיינו 25,686 ש"ח ומעלה – עמד על 3.8%.

בענפי התעשייה והבנקאות והשירותים העסקיים נרשם השיעור הגבוה ביותר של משתכרים שלוש פעמים השכר הממוצע ומעלה – 6.4% ו-6.0%, בהתאמה. השיעור הנמוך ביותר, 1.9%, נרשם בענף החקלאות.

התפלגות העובדים השכירים לפי קבוצות שכר

לפי ענף כלכלי • 2009 • באחוזים • ממוצע לחודש

ענף כלכלי	מפלגת השכר הממוצע			פלג השכר הממוצע – שיעורים מצטברים		
	שלוש פעמים ויותר השכר הממוצע	עד 3 פעמים השכר הממוצע	עד 2 פעמים השכר הממוצע	עד השכר הממוצע	עד 75% מהשכר הממוצע	עד מחצית השכר הממוצע
סך הכל	3.8	5.5	17.9	72.8	60.7	40.1
חקלאות	0.7	1.9	10.5	86.9	76.0	49.4
תעשייה	6.4	8.8	23.2	61.6	45.6	22.3
חשמל, בינוי ומים	3.9	5.8	14.9	75.4	63.7	38.5
מסחר ושירותי אוכל	1.8	2.5	12.0	83.7	72.7	49.8
תחבורה	3.4	5.7	20.1	70.9	55.7	33.0
בנקאות ושירותים עסקיים	6.0	7.9	18.6	67.5	57.2	38.6
שירותים ציבוריים	2.8	4.9	22.3	70.1	56.9	38.7
שירותים אחרים	1.5	2.8	11.4	84.3	74.6	56.3

הערה: נתוני הסך הכל כוללים גם שכירים שהענף הכלכלי בו הם מועסקים אינו ידוע.
 מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו ממנהל המחקר והתכנון במוסד לביטוח לאומי 19.3.2012.

השתתפות התעשיינים במימון התנאים הסוציאליים של עובדיהם ירדה בשנים 2004–2010

השכירים, בנוסף לשכר שהם מקבלים, זכאים גם לתשלומים נוספים מצד המעסיק: תשלומי המעסיק למוסד לביטוח לאומי ולקרנות השתלמות, קופות תגמולים, פיצויים, הסעת עובדים, החזקת מזון וכיו"ב.

כשם שיש פערים בשכר, כך יש פערים גם בתנאים הסוציאליים. נתונים על תשלומי מעסיקים עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם מצויים כיום רק עבור ענף התעשייה, והנתונים המעודכנים ביותר הם עבור 2010. הלוח שלהלן מציג את סך תשלומי השכר בענפי התעשייה, כשהם מדורגים לפי העוצמה הטכנולוגית של תתי-הענפים, ולצדם את סך כל הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים של עובדיהם. הנתונים הם עבור השנים 2004–2010. הלוח מעלה, תחילה, כי חלקן של הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים בכלל תשלומי השכר, ירד או כמעט ולא השתנה בגל הצמיחה בשנים 2004–2008 בכל אחד מארבעת תת-ענפי התעשייה. למעשה, למן שנת 2008 חלקן של הוצאות המעסיקים על התנאים הסוציאליים בענפי הטכנולוגיה המסורתית וטכנולוגיה מעורבת מסורתית נותר זהה. בשני הענפים הנותרים, טכנולוגיה מעורבת עילית וטכנולוגיה עילית, נרשמה ירידה קלה בסך תשלומי המעסיקים.

שנית, הלוח מרגיש את ההבדלים הניכרים בין קבוצות העובדים השונות, בכל הנוגע להטבות סוציאליות. ב-2010, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית שילמו סכום כולל של 1.625 מיליארד ש"ח עבור תנאים סוציאליים של עובדיהם – סכום שהיה שווה ל-15.1% מכלל תשלומי השכר במגזר זה של התעשייה. לעומת זאת, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הוציאו סכום של 4.335 מיליארד ש"ח, סכום שהיה שווה ל-21.9% מכלל השכר ששולם באותה שנה במגזר זה של התעשייה.

בחישוב לעובד/ת, המעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית הפרישו 16,077 ש"ח לשנה בעוד שהמעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הפרישו 34,064 ש"ח לשנה – יותר מפי 2. פירוש הדבר, כמובן, תנאים סוציאליים טובים באופן משמעותי.

סך כל תשלומי מעסיקים על תנאים סוציאליים

כאחוז מסך כל תשלומי השכר בענפי תעשייה, המדורגים לפי עוצמה טכנולוגית • מספר השכירים באלפים • נתוני שכר והוצאות במיליוני ש"ח • במחירי 2011-2004

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	
טכנולוגיה מסורתית							
118.7	108.9	111.5	113.4	111.6	110.8	111.5	משרות שכיר
10,764	10,489	11,056	11,555	11,065	10,929	10,680	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,625	1,584	1,658	1,745	1,715	1,727	1,762	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
15.1%	15.1%	15.0%	15.1%	15.5%	15.8%	16.5%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת מסורתית							
88.3	80.5	85.8	82.7	77.6	75.0	75.2	משרות שכיר
9,803	9,413	10,238	9,960	9,153	8,526	8,441	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,706	1,638	1,792	1,693	1,565	1,484	1,486	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
17.4%	17.4%	17.5%	17.0%	17.1%	17.4%	17.6%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת עילית							
53.4	49.8	50.5	48.2	43.7	43.0	43.1	משרות שכיר
7,699	7,429	7,690	7,642	6,621	6,541	6,231	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,548	1,493	1,592	1,528	1,423	1,400	1,377	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
20.1%	20.1%	20.7%	20.0%	21.5%	21.4%	22.1%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה עילית							
94.3	90.3	94.8	89.0	82.1	78.6	76.8	משרות שכיר
19,793	19,214	20,280	20,605	18,063	16,886	16,417	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
4,335	4,208	4,583	4,286	3,811	3,732	3,661	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
21.9%	21.9%	22.6%	20.8%	21.1%	22.1%	22.3%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר

הערה: ענפי תעשייה לפי עוצמה טכנולוגית: תעשיות טכנולוגיה עילית כוללות ענפי אלקטרוניקה, כלי טיס ותרופות. תעשיות טכנולוגיה מעורבת-עילית כוללת ענפי כימיה (ללא ענף התרופות), מכונות, ציוד השמלי וכלי הובלה (ללא ענף הטיס). תעשיות טכנולוגיה מעורבת-מסורתית כוללות ענפי כרייה וחציבה, מינרלים אל-מתכתיים, גומי ופלסטיק, מתכת בסיסית ומוצרי מתכת. תעשיות טכנולוגיה מסורתית כוללות ענפי מזון, משקאות וטבק, טקסטיל, הלבשה, מוצרי עור, נייר, דפוס, עץ ומוצרי (הלמ"ס, מדדי תעשייה, סיכומים שנתיים 2002, ספטמבר 2003).

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, מדדי תעשייה, שנים שונות.

חלקו של המאון העליון של השכירים בעוגת השכר ב-2010 – הגבוה ביותר מאז 2003

לסיכומו של פרק זה אנו מציגים נתוני שכר של שתי קבוצות שכירים: שכירים במאון העליון ושכירים בעלי שכר נמוך, שאותו הגדרנו, בעקבות ארגון ה-OECD, כשכר שאינו עולה על 2/3 מהשכר החציוני⁷ של השכירים בישראל. הנתונים מתייחסים לתקופה שהחלה עם היציאה ממשבר האינתיפאדה השנייה, ב-2003.

הנתונים לקוחים מניתוח שערכנו של נתוני סקרי הכנסות של הלמ"ס לכל אחת מהשנים 2003–2010 (הלמ"ס עדיין לא פירסמה את קובץ סקרי הכנסות לשנת 2011). הניתוח התמקד בשכירים בלבד (שכירים כפרטים, לא משקי בית שבראשם שכיר) ולא כלל את העצמאים. הלוח הראשון מציג נתונים עבור בעלי שכר נמוך, והשני – עבור המאון העליון.

השכר הנמוך (2/3 השכר החציוני) השתנה אך במעט בתקופה הנדונה: הוא עלה ב-132 ש"ח, מ-4,026 ש"ח ב-2003 ל-4,158 ש"ח ב-2010 – גידול של 3.3%. השכר המקנה כניסה למאון העליון גדל יותר: מ-36,488 ש"ח ב-2003 ל-39,767 ש"ח ב-2010 – גידול של 9%.

חלקה של כל אחת משתי הקבוצות בעוגת השכר הכוללת יציב למדי לאורך השנים: חלקם של בעלי השכר הנמוך נע בין 7.3% ל-7.8% מן העוגה ואילו חלקו של המאון העליון נע בדרך כלל בין 5.9% ל-6.7%; ב-2010 הוא הגיע לרמתו הגבוהה ביותר – 6.8%. יוצא שהמאון העליון – 1% מהשכירים – מקבל, ביחד, חלק עוגה דומה לזה שמקבלים 25.6% מהשכירים.

7 שכר חציוני הוא השכר של מי שמחצית השכירים משתכרים יותר ממנו והמחצית השנייה משתכרים פחות ממנו.

שכירים המשתכרים עד שני-שליש השכר החציוני

2010-2003 • בש"ח • במחירי 2011

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
6,236	6,253	6,340	6,565	6,220	6,048	6,156	6,039	השכר החציוני
4,158	4,169	4,227	4,263	4,059	4,032	4,104	4,026	2/3 השכר החציוני (שכר נמוך)
25.6%	25.9	25.3%	25.5%	25.5%	25.3%	26.2%	25.6%	משקלם של שכירים מקבלי שכר נמוך, בכוח העבודה
7.7%	7.7%	7.4%	7.3%	7.3%	7.3%	7.8%	7.5%	חלקם של מקבלי שכר נמוך בעוגת השכר של השכירים

שכירים הנמנים עם המאון העליון

2010-2003 • בש"ח • במחירי 2011

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
39,767	39,415	41,161	42,679	38,865	36,998	35,800	36,488	הרף התחתון של המאון העליון
1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	חלקם של שכירי המאון העליון מתוך כלל השכירים
6.8%	6.3%	6.7%	6.7%	6.7%	6.1%	5.9%	6.4%	חלקו של המאון העליון בעוגת השכר של השכירים

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקרי הכנסות, שנים שונות.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאון העליון

2010

יותר משליש מן הנשים השכירות בישראל – 34.9% – נמנות עם קבוצת המשתכרים שכר נמוך (כאמור, 4,158 ש"ח לחודש, במחירי 2011). בקרב הגברים, השיעור המקביל עומד על פחות ממחצית מזה – 16.8%.

1.7% מן הגברים השכירים נמנים עם קבוצת המשתכרים שכר גבוה; זאת, לעומת 0.3% בלבד מן הנשים.

רבע מן היהודים – 25.0% – וקרוב לשליש מן הערבים – 29.8% – משתכרים שכר נמוך. בקבוצת המשתכרים שכר גבוה, לעומת זאת, יש הבדל גדול בין ערכים ליהודים: שיעור היהודים בקבוצה זו עמד על 1.1%, פי 11 משיעור הערבים – 0.1%.

20.9% מן המזרחים שהם דור שני בארץ (האב יליד אסיה או אפריקה) נמנים עם קבוצת משתכרי שכר נמוך – בהשוואה ל-17.9% מן האשכנזים דור שני בארץ.

מאידך, 3.2% מן האשכנזים דור שני נמנים עם קבוצת משתכרי שכר גבוה – פי חמש משיעורם של המזרחים דור שני – 0.7%.

שתי קבוצות נוספות שבהן יש שיעור גבוה של משתכרי שכר נמוך הם עולים ממדינות חבר העמים (25.1%) ובעלי תעודת סיום של בית ספר יסודי, חט"ב או תיכון ללא בגרות (32.7%).

הקבוצה בעלת השיעור הנמוך ביותר של משתכרי שכר נמוך הם בעלי תעודה של תואר שלישי – 10% בלבד. בקבוצה זו נוכח למצוא גם את השיעור הגבוה ביותר של משתכרי שכר גבוה – 12.5%.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאון העליון

2010 • באחוזים מסך הכל בתא

שכירים במאון העליון מתוך סך הכל בתא	משתכרי שכר נמוך מתוך סך הכל בתא	
1.7	16.8	גברים
0.3	34.9	נשים
1.1	25.0	יהודים ואחרים
0.1	29.8	ערבים
0.7	20.9	יהודים מזרחים: ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה
3.2	17.9	יהודים אשכנזים: ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה
0.4	25.1	עולים מברה"מ לשעבר מאז 1990
0.3	32.7	בעלי תעודה מבי"ס יסודי, חט"ב או תיכון ללא בגרות
0.3	30.3	בעלי תעודת בגרות, תעודה על תיכונית או אחרת
2.1	13.1	בעלי תעודת תואר ראשון או שני
12.5	10.0	בעלי תעודת תואר שלישי

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קובץ סקר הכנסות 2010.

על תופעת "התנתקות" המאון העליון

דומה כי אחד התהליכים הבולטים של שלושת העשורים האחרונים הוא "ההתנתקות" של בעלי ההון ושל שכירים בעלי שכר גבוה במיוחד משאר המועסקים. זה קרה בארצות הברית אולי יותר מבכל מקום אחר: על פי נתונים שפירסמו החוקרים אטקינסון, פיקטי וסייזו, המאון העליון קיבל שם כ-17% מכלל ההכנסות, בהשוואה לכ-11% בשנת 1949. זהו הרקע לסיסמת תנועת המחאה החברתית בארצות הברית – "אנחנו ה-99 אחוזים" באנגליה, קנדה וסינגפור, הגידול היה מצומצם יותר. אבל אין זו תופעה כללית: ישנן ארצות ובהן הולנד, צרפת, שוודיה ופינלנד, שבהן היתה ירידה בחלקו של המאון העליון.⁸

הנתונים של אטקינסון, פיקטי וסייזו מבוססים על דיווחים לשלטונות המס ומתייחסים לכלל המועסקים, שכירים ועצמאים כאחד. מבחינה זאת הם אינם ברי השוואה עם הנתונים שהצגנו בעמודים 18–19, המבוססים על סקר ההכנסות של הלמ"ס, מתייחסים לשכירים בלבד ומבוססים על דיווח עצמי, המאפשר מעצם טבעו דיווח חלקי.

המקור הישראלי היחיד המפרסם נתונים מקבילים לאלה של אטקינסון, פיקטי וסייזו הוא מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר. נתוניו מתבססים על תלושי שכר ועל הדו"חות השנתיים שכל העצמאים וחלק מהשכירים נדרשים לספק לשלטונות המס. נתוני האוצר כוללים גם סעיפים שבררך כלל נשמטים מהדיווחים העצמיים לפוקדי הלמ"ס.

מנתוני מינהל הכנסות המדינה עולה כי בשנת 2010, המאון העליון של הנישומים (שכירים ועצמאים כאחד) ריכזו בידיו 14.1% מכלל ההכנסה ברוטו בישראל – גידול של 57% מאז 1990 ושל 34% בחמש השנים 2005–2010.⁹

את הנתון הזה ניתן להעריך על רקע הנתונים של אטקינסון, פיקטי וסייזו, המוצגים בלוח שבעמוד הבא. מעניין למצוא, ראשית, כי הנתון של ישראל ב-2010 – 14.1% – מציב אותה בקרב הארצות היותר בלתי-שוויוניות, בהנחה שבארצות אלה נותר חלקו של המאון העליון ב-2010 דומה למה שהיה ב-2005. שנית, הגידול בחלקו של המאון העליון אינו "גזירה משמים" או "תוצר אוניברסלי של הגלובליזציה", כפי שרבים אוהבים לטעון. שלישית, בארצות שבהן המאון העליון נהנה מנתח גדול של ההכנסות בעבר, חלקם גדל עוד, בעוד שבארצות שבהן חלקו של המאון העליון היה נמוך, הוא קטן עוד.

Atkinson, A., Piketty, T., and Saez, E., 8

"Top Incomes in the Long Run of History," *Journal of Economic Literature* 2011, 49/1, 3–71.

9 משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, שנים שונות.

חלקו של המאון העליון בעוגת ההכנסות בישראל, 1990-2010

נתוני מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר • שכירים ועצמאים, באחוזים

2010	2008	2006	2004	2002	2000	1998	1996	1994	1992	1990
14.1	----	11.2	11.8	13.6	12.7	12.8	10.7	7.4	7.4	9.0

הערה: הכנסה ברוטו, לא מתוקנת.
מקור: משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, שנים שונות.

חלקו של המאון העליון בעוגת ההכנסות, סביבות 1949 ו-2005, מנט בינלאומי

ארצות שנבחנו על ידי אטקינסון, פיקטי וסייז • לפי סדר יורד ב-2005 • באחוזים

מדינה	% שינוי	% ההכנסות בידו המאון העליון בסביבות 2005	% ההכנסות בידו המאון העליון בסביבות 1949
איטליה	---	9.03	---
הודו	- 25	8.95	12.00
ספרד	---	8.79	---
אוסטרליה	- 22	8.79	11.26
ניו זילנד	- 12	8.76	9.98
צרפת	- 3	8.73	9.01
שווייץ	- 21	7.76	9.88
פינלנד	- 8	7.08	7.71
שוודיה	- 18	6.28	7.64
סין	---	5.87	---
הולנד	- 55	5.38	12.05

מדינה	% שינוי	% ההכנסות בידו המאון העליון בסביבות 2005	% ההכנסות בידו המאון העליון בסביבות 1949
ארצות הברית	+ 59	17.42	10.95
ארגנטינה	- 13	16.75	19.34
בריטניה	+ 24	14.25	11.47
ישראל (2010)	---	14.10	---
קנדה	+ 27	13.56	10.69
סינגפור	+ 28	13.28	10.38
נורבגיה	+ 33	11.82	8.88
גרמניה	- 4	11.10	11.60
ישראל (2005)	---	10.50	---
אירלנד	- 20	10.30	12.92
יפן	+ 17	9.20	7.89
פורטוגל	---	9.13	---

מקורות:

ישראל: משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, שנים שונות.
שאר ארצות: Atkinson, A., Piketty, T., and Saez, E., "Top Incomes in the Long Run of History," *Journal of Economic Literature* 2011, 49/1, 3-71

שכר המנהלים הבכירים

חלקו הגדול של המאון העליון בעוגת ההכנסות נובע, בין השאר, משכר המנהלים הבכירים במשק, שגדל מאוד בעשור האחרון. ב-2011, המנכ"לים של 25 החברות הגדולות ביותר שמניותיהן נסחרות בבורסה התל אביבית ("תל אביב 25") תוגמלו, בממוצע, בסכום שנתי של 9.84 מיליון ש"ח, או 820 אלף ש"ח בחודש. התגמול הממוצע שקיבלו יושבי ראש הדירקטוריונים של חברות "תל אביב 25" היה קטן אך במעט – 8.58 מיליון ש"ח, או 715 אלף ש"ח בחודש. התגמול השנתי הממוצע של חמשת נושאי המשרות הבכירות בחברות אלה עמד על 6.41 מיליון ש"ח, או 534 אלף ש"ח בחודש. השכר הממוצע של המנכ"לים היה גבוה פי 94 מן השכר הממוצע במשק בשנת 2011 (8,730 ש"ח, עובדים ישראליים בלבד) ופי 200 משכר המינימום באותה שנה (4,100 ש"ח).

תיגמול מנהלים בחברות הנסחרות במדד "תל אביב 25", 2011

בש"ח • במחירים שוטפים לשנת 2011

תפקיד	תגמול שנתי ממוצע, ש"ח	תגמול חודשי ממוצע, ש"ח	מזה: שכר שנתי ממוצע כולל הפרשות סוציאליות, ש"ח	מזה: שכר חודשי ממוצע כולל הפרשות סוציאליות, ש"ח
מנכ"ל	9,836,768	819,731	3,093,830	257,819
יו"ר דירקטוריון	8,582,899	715,242	3,282,985	273,582
חמשת נושאי משרה בכירה	6,405,416	533,785	2,520,092	210,008

הערות:

1. הנתונים הכספיים המוצגים לעיל נלקחו מתוך הדוחות הכספיים של החברות הנסחרות במדד "תל אביב 25". הנתונים מתפרסמים מכוח תקנה 21 של הרשות לניירות ערך: תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה.
 2. מניית הדוחות הכספיים עולה, כי ישנם מקרים בהם בעלי התפקיד הבכיר בחברה אינם נמנים עם חמשת בעלי התגמולים הגבוהים מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בתאגיד שבשליטתה. למשל: בקבוצת דלק ובגזית גלוב.
 3. הנתונים הינם לשנה קלנדרית (2011) ולמועסקים במשרה מלאה (100%). בכירים שצויין עבורם כי הם מועסקים במשרה חלקית, שכרם תוקן באופן יחסי למשרה מלאה.
 4. הנתונים אינם כוללים את החברות הדואליות הבאות: טבע, אלביט מערכות ונייס. חברות אלו מפרסמות את הדוחות הכספיים שלהן בארה"ב והן אינן מחויבות לפרסם את שכר הבכירים בהן לפי פירוט שמי לא בישראל ולא בארצות הברית.
 5. עבור החברות הדואליות הבאות קיימים נתונים חלקיים בלבד: פריגו, פרטנר וסלקום.
 6. החברות הבאות: דלק קידוחים, אבנר וישרמקו הינן שותפויות לחיפוש גז ונפט שאינן מעסיקות עובדים. לא כללו אותם בניתוח שלנו.
 7. מרכיבי השכר הם: שכר כולל הפרשות סוציאליות; מענקים (בונוס); תשלום מבוסס מניית ואחר.
 8. עבור חלק מנושאי המשרה השכר ניתן באמצעות דמי ניהול.
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתר האינטרנט של הרשות לניירות ערך, אפריל 2011.

הנתונים המוצגים בעמוד זה עובדו ונותרו על ידי הכלכלנית ורו"ח ספאא סבאח אנבאריה.

ההתפתחות החיובית ביותר של העשור – הירידה באבטלה

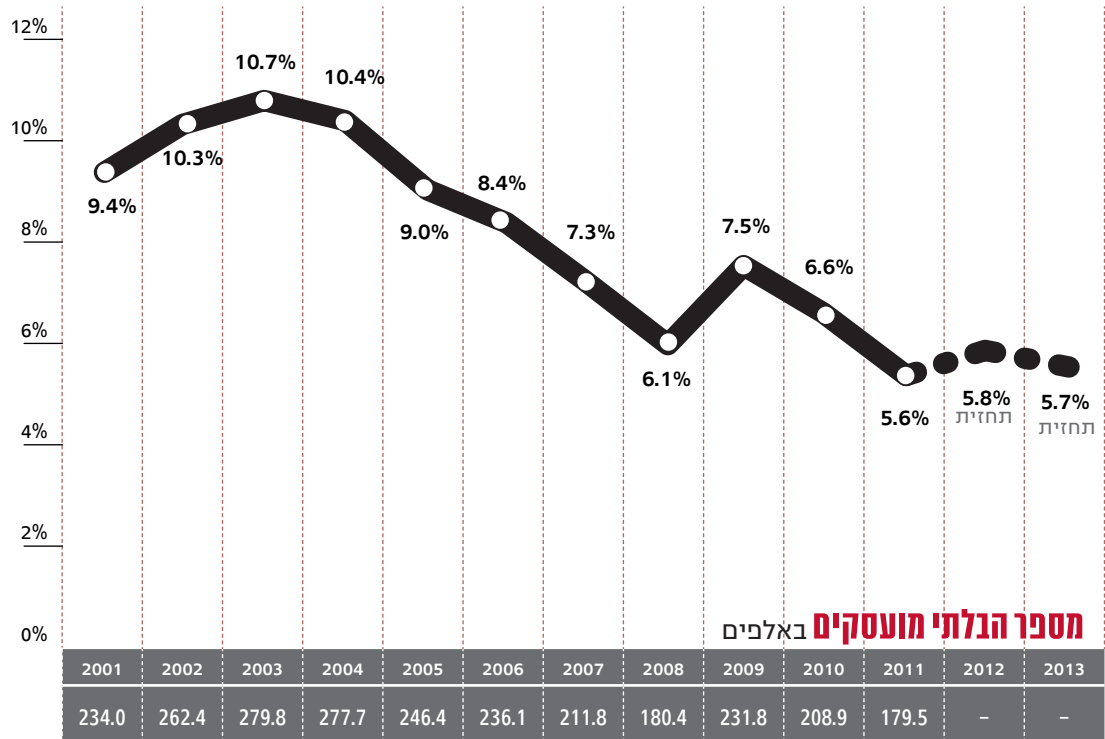
ההתפתחות החיובית ביותר של השנים האחרונות היא הירידה בשיעור האבטלה, המתמשכת מאז 2004. בשנת 2011 שיעור האבטלה היה 5.6% – שיעור מהנמוכים בשלושת העשורים האחרונים.¹⁰ בשנים 2012 ו-2013 צפוי שיעור האבטלה להיוותר ברמתו הנמוכה – 5.8% ו-5.7% בהתאמה.¹¹

החל בינואר 2012 שינתה הלמ"ס את שיטת החישוב של האבטלה, בהתאם לדרישות ארגון ה-OECD. בשיטה החדשה הנתונים נאספים על בסיס חודשי והם כוללים לא רק את כוח העבודה האזרחי אלא גם את מי שבשירות צבאי חובה וקבע. על פי השיטה החדשה, נתוני האבטלה גבוהים מאלה שדווחו עד כה: במרץ 2012 עמד שיעור האבטלה על 6.9%¹². עקב שינוי השיטה לא ניתן כרגע לערוך השוואה עם שנים קודמות. לפיכך התרשים המובא להלן מציג את הנתונים הישנים.

10 בנק ישראל, דו"ח שנתי 2011: 194.
 11 על-פי התחזית המעודכנת של בנק ישראל מיום 26.3.2012.
 12 הלמ"ס, הודעה לעיתונות, "נתונים מסקר כוח אדם לחודש מרץ", 30.4.2012.

שיעור הנלתי מועסקים

2011–2001 ותחזית לשנים 2012–2013 • באחוזים מכוח העבודה האזרחי

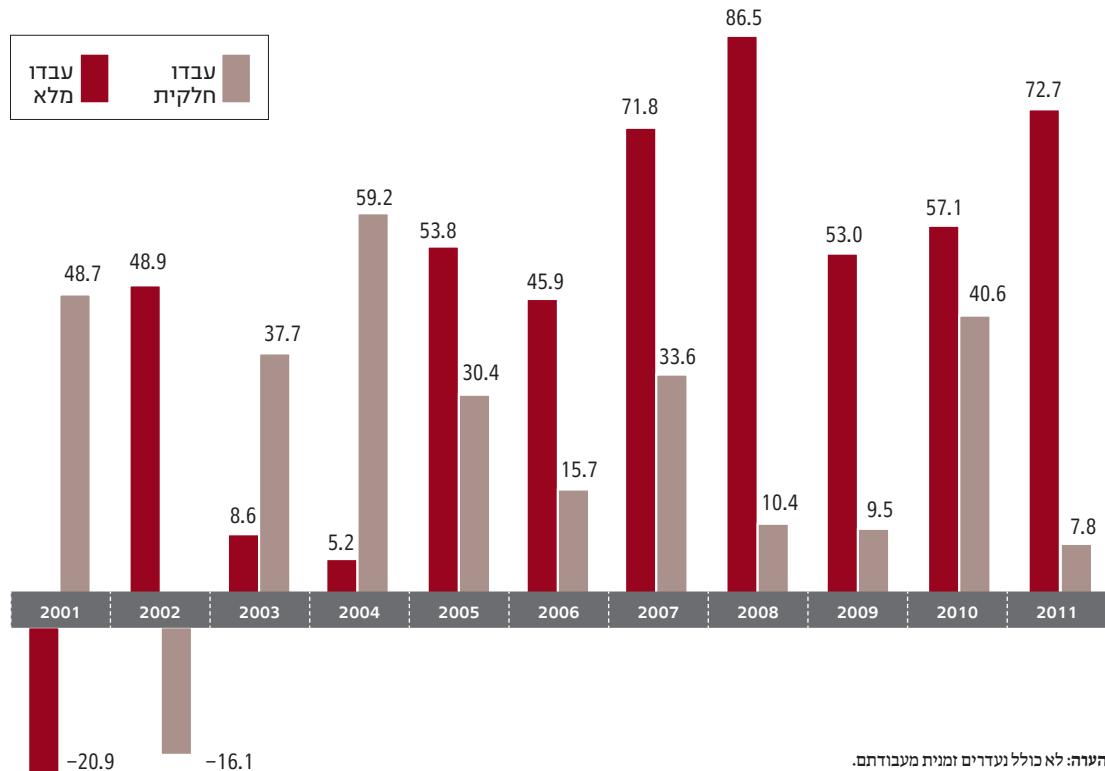
הערה: הנתונים לשנים 2011–2012 מבוססים על תחזית של בנק ישראל מיום 26.3.2012. מקורות: אתר האינטרנט של בנק ישראל; הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

ירידה באבטלה במקביל לגידול בכוח העבודה

הירידה בשיעור האבטלה מרשימה במיוחד על רקע הגידול בכוח העבודה. החלק הארי של המועסקים החדשים הם א/נשים שהצטרפו בשנה שעברה לכוח העבודה, ואילו השאר הם מובטלים לשעבר. בין 2010 ל-2011 נוספו כ-80 אלף מועסקים חדשים. כ-90% מהם הועסקו במשרה מלאה. מנתונים שנמסרו לנו על ידי הלמ"ס עולה, כי חלק גדול מתוספת המועסקים נרשם בשירותים הציבוריים: כ-18,000 הועסקו בענף החינוך (ומתוכם, כ-10,000 היו נשים שהועסקו בחינוך הקדם-יסודי) וכ-12,000 במינהל הציבורי. כ-14,000 מועסקים נוספים נרשמו בענפי המסחר.

תוספת מועסקים ומועסקות

לפי היקף משרה • 2011-2001 • באלפים

הערה: לא כולל נעדרים וזמנית מעבודתם. מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, רבעון סקרי כוח אדם, 14/2011, מרץ 2012; הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

יש ישראלים רבים שלא נהנים מהצמיחה

ב-2011 היו בישראל 179.5 אלף בלתי מועסקים ועליהם יש להוסיף כ-52 אלף א/נשים שהתייאשו מחיפוש עבודה.¹³ להלן נרון בכל אחת מקבוצות אלה.

הרעה במצב המובטלים למרות הירידה במספרם

מובטל או מובטלת זכאים לדמי אבטלה, בתנאים מסוימים. תנאי ראשון לזכאות הוא הרשמה באחד מסניפי שירות התעסוקה של משרד התמ"ת. מי שנרשם ושירות התעסוקה לא הציע לו עבודה מתאימה, זכאי לפנות למוסד לביטוח לאומי ולדרוש ממנו דמי אבטלה.

רק חלק מהמובטלים נרשם בשירות התעסוקה: מאז 1995, מדובר בכ-80%, בממוצע, מן הבלתי מועסקים. חלק קטן עוד יותר זוכה בסופו של דבר בדמי אבטלה. דמי האבטלה הולכים ונשחקים מזה כשני עשורים. ב-2002 החמירה הממשלה מאוד את תנאי הזכאות לדמי אבטלה. התוצאה: בתוך שלוש שנים ירד שיעור מקבלי דמי האבטלה מתוך הבלתי מועסקים בכמחצית, מ-44.8% ב-2001 ל-21.0% ב-2004. ב-2008 שב השיעור לעלות, כתוצאה מן הגידול במובטלים זכאים חדשים והגיע ב-2009 ל-31.5% (בין היתר בשל הרחבה זמנית של תנאי הזכאות); שיעור דומה – כ-32% – נרשם גם ב-2011. שיעור זה עדיין נמוך משהיה לפני הקיצוצים.¹⁴ הקיצוצים של 2002 השפיעו גם על הסכום הכולל ששילם המוסד לביטוח לאומי עבור דמי אבטלה: הוא ירד באופן רצוף משיא של 4.44 מיליארד ש"ח ב-2001 לשפל של 2.02 מיליארד ש"ח בשנים 2007 ו-2008.¹⁵ ב-2009 גדל הסכום שוב, כתוצאה מהגידול באבטלה ומהקלה שהונהגה לפרק זמן קצר בתנאי הזכאות לקבלת דמי אבטלה, והגיע ל-3.22 מיליארד ש"ח. ב-2011 הוא עמד על 2.5 מיליארד ש"ח (כל הנתונים במחירי 2011).

במלים אחרות: רשת הביטחון, שבעבר – עד 2002 – הייתה פרוסה לרגליהם של נשים וגברים שנקלעו לאבטלה, הידלדלה.

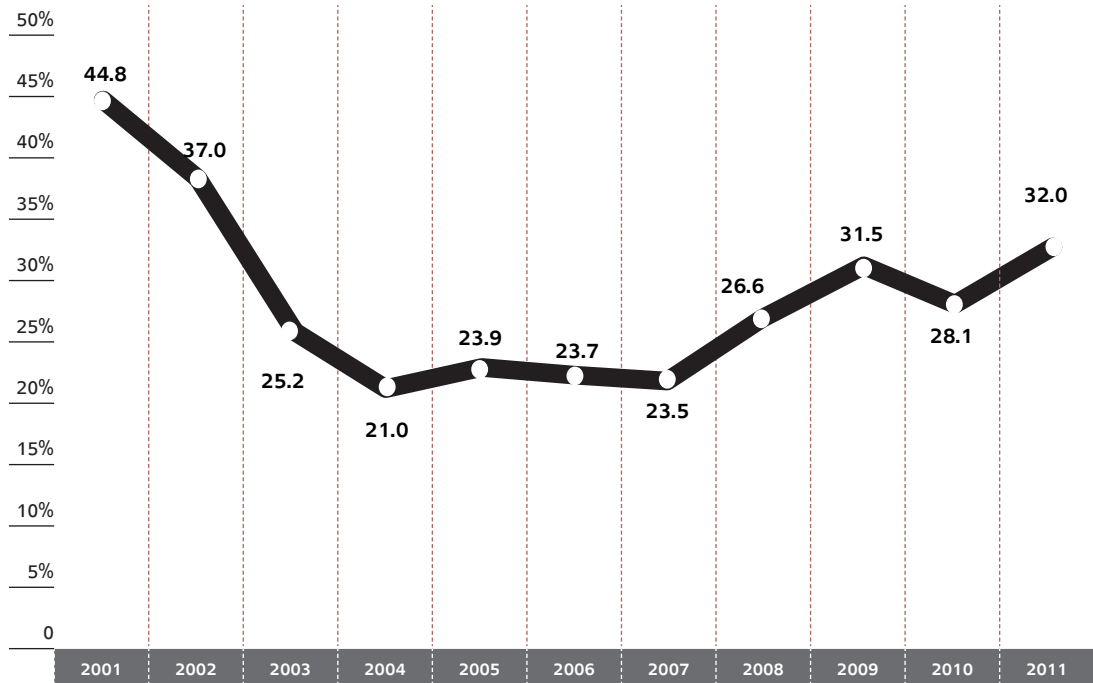
13 הנתון של המתאישים מחיפוש עבודה הוא לשנת 2010; עדיין אין נתון ל-2011; הלמ"ס, דבוען סקרי כוח אדם אוקטובר-דצמבר 2011, מרץ 2012.

14 המוסד לביטוח לאומי, אתר טולדנו, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2011: לוח ב'. מספר הבלתי מועסקים בשנת 2011 נלקח מהלמ"ס.

15 במחירי 2011; שם: לוח 2.

שיעור מקבלי דמי אבטלה בקרב כלל הבלתי מועסקים

2011-2001

הערה: מספר הבלתי מועסקים לשנת 2011 נלקח מן הלמ"ס.
 מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך המוסד לביטוח לאומי, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2011, אסתר טולדנו, פברואר 2012; הלמ"ס, הודעה לעיתונות, "נתונים מסקר כוח אדם לרבע הרביעי ולשנת 2011", 28.2.2012.

סך תשלומי דמי אבטלה באמצעות המוסד לביטוח לאומי

2011-2001 • במיליארדי ש"ח • במחירי 2011

4.44	4.22	2.87	2.53	2.35	2.26	2.02	2.02	3.22	2.62	2.50
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך המוסד לביטוח לאומי, מקבלי דמי אבטלה בשנת 2011, אסתר טולדנו, פברואר 2012.

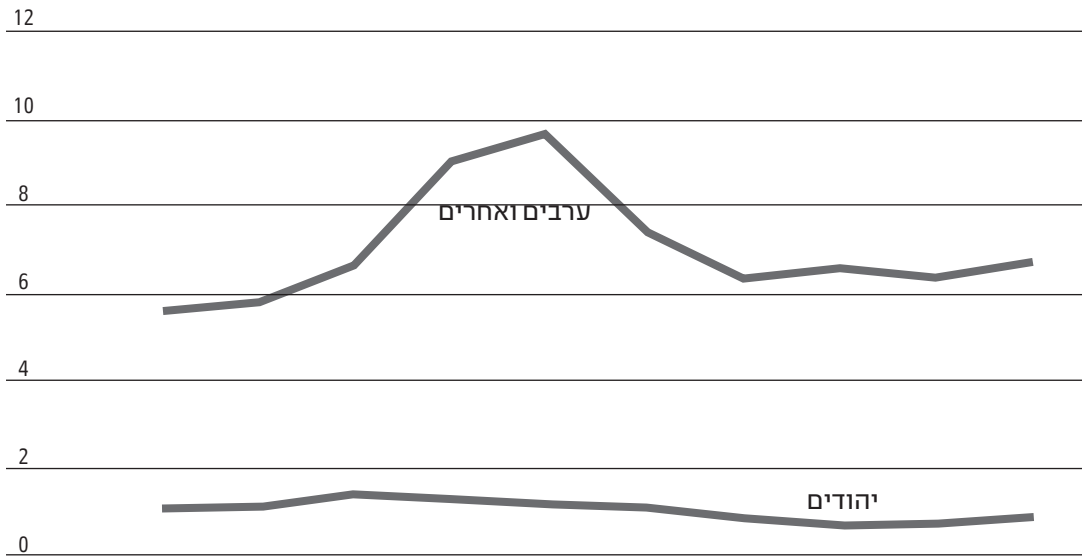
התייאשות מחיפוש עבודה

אל ציבור הבלתי מועסקים/ות יש להוסיף ציבור משמעותי נוסף: אלה אשר התייאשו ונטשו את המאמץ למצוא עבודה. המתייאשים הם אנשים הרוצים לעבוד אך כישלונם למצוא עבודה גורם להם להפסיק את החיפוש. אם נחבר את המתייאשים עם הבלתי מועסקים, נמצא כי שיעור האבטלה בישראל גבוה מזה המדווח באמצעי התקשורת. ב-2010 (השנה האחרונה עבורה יש נתונים) הגיע שיעור היהודים המתייאשים מחיפוש עבודה ל-0.6% מכוח העבודה האזרחי. השיעור בקרב אזרחי ישראל הערבים ו"אחרים" (נוצרים שאינם ערבים, רובם מהגרים מברה"מ לשעבר), גבוה הרבה יותר: ב-2010 הוא עמד על 6.9%. השיעור אצל נשים (7.6%) היה גבוה יותר מאשר אצל גברים (6.6%).¹⁶

16 הלמ"ס, סקר כוח אדם 2010.

אחוז המתייאשים מחיפוש עבודה לפי קבוצת אוכלוסייה

באחוזים מתוך כוח העבודה האזרחי • 2010-2001

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
יהודים	0.9	0.9	1.2	1.1	1.0	0.9	0.7	0.5	0.5	0.6
ערבים	5.8	6.1	7.0	9.2	9.9	7.7	6.7	6.8	6.6	6.9

אומת היי-טק? לא בדיוק

שני הענפים הנוצצים ביותר של המשק הישראלי הם ההיי-טק והפיננסים (בנקים וחברות ביטוח). ההיי-טק אחראי לכמהצית הייצוא התעשייתי של ישראל והוא מגלם בתוכו כמה מסיפורי ההצלחה הכלכליים הגדולים של התקופה. הוא אף זיכה את ישראל כולה בכותרת "אומה של סטארט-אפים". ענף הפיננסים התבלט עוד לפני המשבר הפיננסי העולמי והוא ממשיך להתבלט גם אחריו. אלא ששני הענפים גם יחד מעסיקים לא יותר מ-12.5% מכלל המועסקים במשק: ההיי-טק – 8.9% והפיננסים – 3.7%. במלים אחרות, רוב הישראלים אינם משתייכים ל"אומת ההיי טק".

ענף ההיי-טק התרחב מאוד במחצית השנייה של שנות ה-1990, מ-115.5 אלף עובדים ועובדות ב-1995 ל-207.5 אלף ב-2001.¹⁷ התפוגגות בועת ההיי-טק העולמית בשנת 2000, ומאוחר יותר המיתון יצר-האינתיפאדה, הקטינו את מספר העובדים, אך לאחר 2004 הוא שב לגדול והגיע בשנת 2010 ל-261.1 אלף. עם זאת, חלקם של עובדי ההיי טק בכלל המועסקים במשק נותר יציב למדי לאורך כל העשור, בגלל הגידול במספר הכולל של המועסקים.

בשנות האינתיפאדה נפגעו לא רק היקף התעסוקה בהיי-טק, אלא גם רמת השכר, שירדה מממוצע חודשי של 18,212 ש"ח ב-2001 ל-16,296 ש"ח ב-2003, ירידה של 10.5%. עם היציאה מן המיתון החל השכר בענף לעלות, עד שהגיע ל-16,881 ש"ח ב-2010 – סכום שהוא עדיין נמוך מזה של שנת 2001.

במשבר הפיננסי העולמי הנוכחי, ענף ההיי-טק היה אחד הנפגעים הראשונים: בהיותו מבוסס במידה רבה על ייצוא, נפגע הענף מהצטמקות הפעילות הכלכלית בעולם ובעיקר בארצות הברית.

ענף הפיננסים (בנקים וחברות ביטוח) ידע גידול רצוף במספר המועסקים בו בכל מהלך העשור האחרון, כולל בתקופת האינתיפאדה, שמשקלם בכלל אוכלוסיית המועסקים בישראל גדל מ-3.0% בכל המחצית הראשונה של העשור ל-3.7% בסוף העשור. התעסוקה בתת-ענף הביטוח גדלה ב-67% ובתת-הענפים בנקים מסחריים ותיווך פיננסי – ב-54%.

השכר בענף הפיננסים דומה מאוד לזה של ענף ההיי-טק. המעניין הוא שבתקופת האינתיפאדה השנייה, בעוד שמספר העובדים בענף המשיך לגדול, השכר דווקא ירד, מממוצע חודשי של 16,751 ש"ח ב-2001 ל-14,539 ש"ח ב-2003. אולם לאחר מכן שב השכר בענף לעלות, עד שהגיע ב-2008 ל-17,268. בשנים 2009 ו-2010, בעקבות המשבר, הוא ירד ל-15,084 ש"ח ו-15,707 ש"ח, בהתאמה.

תחום ההיי טק

כולל מספר ענפי תעשייה (תרופות, מכונות, רכיבים אלקטרוניים, ציוד תקשורת, ציוד בקרה ותעשיית כלי טיס) ומספר ענפי שירותים (תקשורת, שירותי מחשב, מחקר ופיתוח).

שכירים בתחום ההיי-טק והפיננסים

2010-2001 • סך כל העובדים/ות, לפי תת ענף, ושיעור תוספת העובדים/ות, לפי תת ענף • באלפים ובאחוזים

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
368.7	356.2	351.9	335.3	318.4	292.5	270.3	262.0	262.7	275.7	סה"כ מועסקים בענף ההיי-טק והפיננסים
12.5%	12.5%	12.7%	12.5%	12.4%	11.7%	11.3%	11.2%	11.5%	12.2%	שיעור העובדים בענף ההיי-טק והפיננסים מתוך כלל המועסקים במשק
12.5	4.3	16.6	16.9	25.8	22.2	8.3	-0.7	-13.0	18.7	תוספת שנתית
ענף ההיי-טק										
261.1	253.4	259.5	248.3	238.0	217.2	197.1	192.6	193.2	207.5	תחום ההיי-טק – סה"כ
8.9%	8.9%	9.3%	9.3%	9.2%	8.7%	8.2%	8.3%	8.5%	9.2%	שיעור עובדי תחום ההיי-טק מתוך כלל המועסקים במשק
7.7	-6.1	11.2	10.3	20.7	20.1	4.5	-0.6	-14.3	18.2	תוספת שנתית בתחום היי-טק
107.9	104.7	117.1	111.1	105.1	100.0	93.4	89.7	89.3	92.2	מזה: שכירים בתעשיית היי-טק
153.2	148.7	142.4	137.2	132.9	117.3	103.7	102.9	103.9	115.3	מזה: שכירים בשירותי היי-טק
ענף הפיננסים										
107.6	102.8	92.4	87.0	80.4	75.3	73.2	69.4	69.5	68.2	ענף הפיננסים סך הכל
3.7%	3.6%	3.3%	3.2%	3.1%	3.0%	3.0%	3.0%	3.0%	3.0%	שיעור עובדי ענף הפיננסים מתוך כלל המועסקים במשק
4.8	10.4	5.4	6.6	5.1	2.1	3.8	-0.1	1.3	0.5	תוספת שנתית
75.7	70.6	65.3	62.0	56.2	51.6	49.4	48.1	50.7	49.0	מזה: בנקים מסחריים ותיווך פיננסי
31.9	32.3	27.0	25.0	24.2	23.7	23.8	21.3	18.8	19.1	מזה: ביטוח

הערה: הנתונים משנת 2009 ואילך מבוססים על נתוני מפקד 2008. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

שכר ברוטו חודשי ממוצע בתחום ההיי-טק והפיננסים

2010-2001 • בש"ח • במחירי 2011

2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	
16,881	16,817	17,284	17,735	17,407	17,161	16,647	16,296	16,756	18,212	תחום ההיי-טק סך הכל
16,867	16,540	16,990	17,715	17,294	17,131	16,669	16,540	16,754	17,424	ענפי תעשייה בתחום ההיי-טק סך הכל
12,765	12,558	12,986	13,948	13,041	12,723	12,458	14,281	14,357	14,083	מזה: תעשיית רכיבים אלקטרוניים
21,120	20,718	21,667	23,084	22,022	21,402	21,016	19,923	19,932	21,118	מזה: תעשיית ציוד תקשורת אלקטרוני
19,745	19,380	20,049	20,775	20,632	20,472	20,019	19,179	19,578	20,521	מזה: תעשיית ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי ומדעי
15,088	14,681	15,166	16,041	16,071	16,181	15,480	15,577	15,713	16,222	מזה: תעשיית כלי הובלה
16,890	17,007	17,493	17,750	17,490	17,183	16,629	16,101	16,759	18,822	ענפי שירותים בתחום ההיי-טק סך הכל
10,481	11,397	10,515	10,906	10,889	10,872	10,977	11,380	11,685	12,833	מזה: תקשורת
18,030	17,945	18,750	18,942	19,047	19,014	18,468	17,791	18,666	21,101	מזה: שירותי מחשוב
21,937	21,507	22,222	22,947	22,000	21,327	20,110	18,683	18,858	20,067	מזה: מחקר ופיתוח
15,707	15,084	17,268	17,112	17,265	16,026	15,555	14,539	15,032	16,751	בנקאות ביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים - סך הכל
18,208	17,418	20,131	19,887	20,293	18,748	18,153	17,251	17,470	19,697	מזה: בנקאות ומוסדות פיננסיים אחרים
10,904	10,461	11,397	11,373	11,038	10,647	10,554	9,866	10,236	10,696	מזה: ביטוח וקופות גמל

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות, הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות.

